

NY MUSIK

i samarbete med
Borås konstmuseum

en förklarad afton af ton

Peter Hansen (f.1958):

Nephin (1994)

Bohuslav Martinu (1890–1959): *Stråksextett* (1932)

Lento. Allegro poco moderato

Andantino

Allegretto poco moderato

—paus—

Arnold Schönberg (1874–1951): *Verklärte Nacht* (1899)

Sehr langsam – Breiter – Schwer betont –

Sehr breit und langsam – Sehr ruhig

Nephin-sextetten

David Björkman, David Bergström – violin

Henrik Edström, Linda Fredriksson – viola

Marta Lundahl, Lars-Erik Persson – cello

Sara Trobäck – violin

Torsdag den 2 maj 1996, kl. 20.00

Museet, kulturhuset, Borås

Peter Hansen (f. 1958) har som många av sina jämnåriga ett ”modernistiskt” förflutet, dock med en gedignare kunskap om det förgångna än flertalet kolleger. Sedan några år komponerar han en sökande, intuitiv musik bortom alla färdiga system. Men att rötterna i traditionen är djupa framgår av hans kommentar:

Nephin (1994) är en stråkseptett. Nephin är också namnet på ett berg (808 m.ö.h.), vackert beläget vid insjön Lough Conn i det irländska grevskapet Mayo. Min septett är dock ingen programmusik à la Richard Strauss’ *Alpsymfoni* utan titeln kan närmast ses som ett incitament. Styckets form kan sägas vara en modifierad sonatform av klassiskt snitt. Efter en kort ”overtura” följer en tvåtematisk presentation som i enlighet med traditionen repriseras. En mindre genomföringsdel följs av en återtagningsdel som i sin tur leder vidare in i en andra genomföring. Efter denna faller stycket så sakteliga till ro under den avslutande codan. *Nephin* är naturligtvis tillägnat kvällens ensemble.

Bohuslav Martinu var en orolig och djupt opraktisk ande som, efter att från och till (med ständiga avbrott och utan att ta examen) ha studerat musik i Prag och i sant svejsk anda lyckats bli kronvrak under första världskriget (han tog sina simulerade sjukdomar så allvarligt att han bokstavigt talat fick dem), 1923 gick i en exil som blev livslång. 1931 gifte han sig i Paris med en uppoffrande sömmerska som gjorde allt för att hålla honom vid liv, kallande honom ”lille far” medan han själv kedjerökande (han dog i lungcancer 1959) arbetade som en besatt med att skriva musik som inte rönt någon större efterfrågan – i hopp om att kunna möblera bostaden.

På så sätt tillkom stråksextetten 1932. Den skrevs på mindre än en vecka i maj och skickades på vänners inrådan till den amerikanska mecenaten Elizabeth Sprague Coolidges kammarmusiktävling – och fick första pris bland 145 insända bidrag. Men telegrammet uppfattade Martinu som ett skämt från vänners sida och glömde bort det. När violinisten Samuel Dusjkin kom på besök hittade denne telegrammet liggande på Martinus hyrpiano och såg att det verkligen var avsänt från Washington. Följden blev att Martinu för pengarna kunde köpa sig både ett eget Pleyel-piano och bjuda hustrun på Rivierasemester – hon hade ådragit sig dubbelsidig lunginflammation i parets dragiga enrummare (och blev för övrigt räddad till livet av samme Dusjkin som genast såg till att hon kom till sjukhus – maken satt bara i förtvivlan och grät och vred sina händer utan att förmå ta några initiativ).

Stråksextetten uruppfördes i Washington 1933 men kom i tryck först 1947. Precis som Schönberg gjorde också Martinu så småningom en stråkorkesterversjon som han dock själv aldrig fick höra – den uruppfördes av Paul Sacher efter hans död i oktober 1959.

De tre satserna är i sin tur delade i olika avsnitt så att ett slags sexdelad bartóksk symmetri uppstår kring mellansatsens allegroparti. Sats 1 är delad i en långsam och en snabb del. Mellansatsen är långsam–snabb–långsam, medan tredje satsen är snabb.

Schönbergs överdådiga och skönklingande stråksextett *Verklärte Nacht* från 1899 är tonsättarens första opusnummerade kammarmusikverk och den första komposition han fick tryckt. Stycket bär alla spår av sekelskiftets stämningar. Schönberg talade själv om programmusik; det har hävdats att detta stycke är det första programmusikaliska kammarmusikverket över huvud taget. Man hör genast ekot av Brahms, Hugo Wolf och Richard Strauss men framför allt av Wagner. Schönberg påstod vid denna tid att han hade sett varenda Wagner-opera mellan 20 och 30 gånger.

För sextetten utgick han från Richard Dehmels dikt ”Verklärte Nacht” (se nästa sida) ur samlingen *Weib und Welt*, senare ingående i ”romansromanen” *Zwei Menschen*.

Dikten skildrar kärleken mellan en man och en kvinna som dock bekänner att hon är gravid med en annan man. Det femdelade stycket målar upp naturstämningar (en kall månskensnatt i en ekskog) i delarna I–III–V, medan kvinnan i del II erkänner sin skuld och skam över att utan kärlek ha varit tillsammans med en annan, varpå mannen i del IV säger sig beredd att ta hand om både henne och barnet. Dehmels dikt är något av ett mästerverk, men ett mästerverk som utför en avancerad balansakt på pekoralets gräns. Så sent som 1950 modifierade Schönberg sina ord om att stycket skulle vara ren programmusik till att det mera målade upp naturen och uttryckte de mänskliga känslorna: ”med andra ord erbjuds möjligheten att värdera stycket som ’ren musik’”.

När Schönberg försökte få stycket spelat av Wiens Tonkonstnärsförening vände programjuryn tummen ner: ”Det låter som om man hade suddat i det ännu våta *Tristan*-partituret”. Uruppförandet skedde först 1903 vid en konsert arrangerad av samma förening, och 1917 sammanställde Schönberg en version för stråkorkester, följd av ytterligare en 1943.

Zwei Menschen gehn durch kahlen, kalten Hain;
der Mond läuft mit, sie schaun hinein.
Der Mond läuft über hohe Eichen.
Kein Wölkchen trübt das Himmelslicht,
in das die schwarze Zacken reichen.
Die Stimme eines Weibes spricht:

Ich trag ein Kind, und nit von Dir,
ich geh in Sünde neben Dir.
Ich hab mich schwer an mir vergangen.
Ich glaubte nicht mehr an ein Glück
und hatte doch ein schwer Verlangen
nach Lebensinhalt, nach Mutterglück
und Pflicht; da hab ich mich erfrecht.
Da ließ ich schauernd mein Geschlecht
von einem fremden Mann umfängen,
und hab mich noch dafür gesegnet.
Nun hat das Leben sich gerächt:
nun bin ich Dir, o Dir begegnet.

Sie geht mit ungelenkem Schritt.
Sie schaut empor; der Mond läuft mit.
Ihr dunkler Blick ertrinkt in Licht.
Die Stimme eines Mannes spricht:

Das Kind, das Du empfangen hast,
sei Deiner Seele keine Last,
o sieh, wie klar das Weltall schimmert!
Es ist ein Glanz um Alles her,
Du treibst mit mir auf kaltem Meer,
doch eine eigne Wärme flimmert
von Dir in mich, vor mir in Dich.
Die wird das fremde Kind verklären,
Du wirst es mir, von mir gebären:
Du hast den Glanz in mich gebracht,
Du hast mich selbst zum Kind gemacht.

Er faßt sie um die starken Hüften.
Ihr Atem küßt sich in den Lüften.
Zwei Menschen gehn durch hohe, helle Nacht.